

Elisenvaaran jälkeen

Viisi vuosikymmentä on kulunut Elisenvaaran Suuren Murheen Päivästä.

Eräät siellä koetut tapahtumat eivät ole muistoissani vähääkään himmentyneet vuosien saatossa. Tiedän samanlaisia muistoja olevan kohtalontovereilla sadoittain, mutta monet ovat minua viisaampina niistä vaienneet.

Sen päivän tapahtumat raakuudessaan ovat järkyttäneet lähes jokaisen räisäläisen perheen elämää, sillä virallisten tietojen mukaan 85 ihmistä sai silloin surmansa ja 138 henkilöä haavoittui yksistään Räisälän asukkaista. Sotilashallintopiirin arviot kokonaismenetyksistä ovat lähes puolta suuremmat.

Evakkomatka alkoi maanantai-iltana 19.6. kun meidät lastattiin Myllypellon asemalla junaan. Osalle matkustajista tuli paikka henkilö- ja osalle härkävaunuihin. Vasta tiistain puolella juna lähti liikkeelle, mutta matkanteko loppui lyhyeen kun veturi suistui kiskoilta. Aamuyhdeksän tienoilla sitten lähdettiin uudelleen liikkeelle ja ehdittiin Elisenvaaraan asti. Pari tuntia siinä odotettua tuli ilmahälytys joka kuitenkin meni pian ohi: kyseessä oli "vain yksinäisen" viholliskoneen tiedustelulento.

Pian tämän jälkeen alkoi kuulua yhä voimakkaampaa lentokoneiden ääntä ja silloin se kaaos alkoi: vaunujen ovilta ilmoitettiin: "Vihollisen koneita tulossa. Kukaan ei saa poistua vaunuista."

Matkan alkaessa istuivat meitä vastapäätä penkillä Kirsi ja Raili Henttinen Tiurinsalosta, koulutovereitani Tiurin koulun ajoilta. Jotain keskustelimmekin, mutta matkan jännitys oli kaikilla päällimmäisenä. Sitä en osaa kertoa, missä vaiheessa nämä sisarukset poistuivat vaunusta, sen vaan tiedän, että jonain hetkenä näin heidän paikkojensa olevan tyhjä. Meidän sukua oli mukana 9 henkeä ja minäkin lapsista vanhimpana olin äidin, mummon ja tätien kanssa pienempiä vahtimassa.

Saman päivän aikana joku kertoi Railin ja Kirstin kuolleen ja Räisälän Historiassa kerrotaan heidän hautapaikkansa olevan Kurkijoen kirkkomaalla, Kurkijoellehan haudattiin silloin kaikki tunnistetut vainajat.

Oma äitini oli veritulppapotilaana ohjattu jo Myllypellolla 2-v. Annelin ja 2,5 kk ikäisen Tellervon kanssa 1 luokan kabinettiosastoon, missä oli vain 1 penkki käytävän molemmin puolin. Toisella penkillä istuivat äiti ja Anneli ja toisella penkillä tuhisi Tellervo pyykkikorissa. Junan seisoessa minä kuljin yhteyshenkilönä äidin ja muun perheemme matkustuspaikkojen väliä ja tein niin kuin äiti ja mummo käskivät. Tiesin tarkkaan näiden vaunujen sijainnit junassa ja tiesin vielä sen paikasivaununkin mihin meidän perheen matkatavarat oli jo Myllypellolla lastattu.

Jossakin pommituksen hiljaisessa vaiheessa mummo käski: mänehä sie katsomaa mite se äitiis ja ne pienet... Tietysti lähdin, ajattelematta mitään muuta kuin äidin luo, äidin luo.

Tämä on kerrottava alusta asti, että te ymmärrätte minua: Jo ennen sotia, silloin kun minäkin olin vielä pieni tyttö, oli Pekka jonain talvisena päivänä Jurkkalassa korjaamassa karjakeittiön uunia. Päivälähtöaikana äiti oli laittanut minut viemään kanoille jotain ruoantähteitä. Kun menin karjakeittiön oven ohi, huuteli Pekka minulle: "Mihi se Kelttu nyt männyö?" Minä olin tomerasti vastaan-

nut: "Lyppämään." Tästä sai Pekka hyvän kysymyksen: "Männyöks Kelttu nyt lyppämää?" Tätä samaa hän jaksoi vuodesta toiseen kiusoitellen kysyä. Minulle siitä tuli arka asia, olinhan mielestäni jo iso tyttö ja osasin jo sanoa ärrät ja lypsämiset. Yritin monta kertaa kiertää Pekan niin kaukaa ettei hän taas pääsisi kysymään että männyöks ...

Kun pommituksen aikana lähdin menemään äidin luo, niin ihan vaunun porras askelman edessä maassa makasi kyljellään, kasvot junaan päin, kuolleena Roinisen Pekka. "Lyppämää", oli ensimmäinen ajatukseni, kun hänet tunnistin.

Ikäni kaiken muistan sen, kuinka silloin ihmettelin itseäni ja mielenmuutostani. Kuoleman edessä ei minussa ollut katkeruuden häivääkään hänen hyväntahtoisesta kiusoittelestaan ja Keltusta ja lyppämisestä. Hän oli ainoastaan Roinisen Pekka tiensä päässä. Kuljin hänen ohitse useamman kerran niiden kauhunhetkien aikana.

Kun menin äidin luo, niin ihme ja kumma: kumpikin sen osaston ikkuna oli ihan ehjä ja äiti ja sisarukset täysin vahingoittumattomat. Äiti puolestaan käski minua hakemaan meidän matkatavarat pakaasivaunusta: "Poisha mejän pittää pyrkii tuon metsää turvaa ko viel ollaa kaik elossaki".

Taas minä menin Pekan ohi, nyt tavaroita hakemaan. Kun pääsin pakaasivaunun oviaukkoon, niin ihan siinä ovensuussa oli nainen kuolleena lattialla - suolisto vieressä. Vaunun toinen pää, se missä meidänkin matkatavarat olivat melkein pohjimmaisina, se oli ilmiliekeissä ihan kattoaan myöten.

Se oli hyvästijättö Jenny Rakkolaiselle, kotikylän nuorelle perheenäidille, jonka pieni Airi-tytär pelastui verisessä mekossaan. Se oli hyvästijättö myöskin meidän perheen omaisuuden rippeille, mitään ei ollut tehtävissä.

Myöhemmin samana päivänä Jennyn äiti kertoi, että sirpale repäisi Jennyn vatsan auki ja elävä syntymätön lapsi ilmanpaineen voimasta lennähti sinne palavien tavarapakettien joukkoon.

Metsän suojaan pyrkiessämme mekin jouduimme kulkemaan sen nuoren pirstaleiksi pommitetun koivikon läpi, joka oli todellinen kuoleman kalmisto lukemattomine ruumiineen, pommikuoppi-neen.

Peräseinäjoelle päästyämme minä jouduin ensialkuun kulkemaan äidin ohjeiden mukaan kaikissa virastoissa ja toimipaikoissa siihen asti kunnes aikuiset ja karja ehtivät perille. Maantie Viitalankylän Simppalasta Kirkonkylään tuli täysin tutuksi, ja elämän piti olla suhteellisen turvattua kaikin puolin. Äiti ja mummo vakuuttelivat aina ettei pommitus tule tänne asti eikä tarvitse pelätä, sillä sittenkin on meillä Jumala turvanamme.

Kuitenkin sen ensimmäisen kesän aikana kaikki epämääräiset mättäät, kivet, kannot toivat ensimmäiseksi mieleen aina sen saman: Tuossakin on yksi ruumis.

Kerttu Javanainen